

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 68

Fylke: Buskerud

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Kemsedal

Emne: Bålbrenning

Bygdelag:

Oppskr. av: Ola Redvin (f. 1899)

Gard:

(adresse): Hammerstadgt. 12 B, Oslo

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Namn.

Bål blir i málform kalla: ild, varme, bål, ilds-matte, löggi, lysé.

Eksempel: "Bufar-eld" og "bufar-verme". "Gjera opp verme" (inne og ute). "Tenne eit bål" (helst om bål ute - ikkje så vanleg som "eld" og "verme").

"Gjera opp eit ilds-matte" eller "leggji eit ilds-matte på peisen". "Det brasa opp ein sover löggi" ("det lögja svart på peise", "lögatu stondo høgt sé vèrs" osv. - helst om ei einusleg - stor - ild-senge). "Han tunde eit lysé" (helst om liten flammé s.d. ei fyrstikke). - Storleiken på bålet vart helst enderokke ved adjektiv.

Fakta.

Det einaste som var i bruk av bålbrenning i min barndom, var "bufar-elden". Kan ikkje minnast at det vart brent bål til andre tider på året. Høyrde heller ikkje at dei tale om andre skikkar frå gammalt. Fordi kan det sjølvsagt ha vore.

"Bufar-verme" - som kan helst vart kalla - brende dei kvelden før dei drog frå stølen om hausten (eller ein av kveldane før?). Då kunne ein sjå bufar-eldar ved stølsloga rundt omkring.

På vårt stølslog vart det berre fire oppstingarar, og me brende aldri bål. Skikken var nok ved å skulle dei ut.

Èg trur det vart færre og færre bål å sjå etter som åra gjikk. No er det - så vidt eg veit - heilt slutt.

Gamle skikkar og truer i samband med bålbreuninga høyrde eg ikkje gjete - det tyder også på at skikken ~~var~~ var haldt på og døydde bort. Èg trur det helst var borna som gjædde opp varme for moro skull.

Staden.

Etter som me ikkje brende lenger på vårt stølslog, tenner eg ikkje nia noko nermare om detaljar. Ved bålbreuning laut dei sjølvsagt ta omsyn til braunfæren: leggja bålet på store steinar, bergsvad eller andre stader der ein var trygg på å vera herre over elden.

Bålvyrkul.

På våre kantar låg det nár å nytta "snara-brisk". Brisk var det nok av på stølsgrensene, og når brisken var rivn om våren og hadde lege og turke som maren over, laga han svart opp. Slik

turr brisk, kalla dei "snara-brisk" - han var så snar til å fata (og vert ofte eller nytta til å nora opp med). Jfr. ordtalet: "Det fata i snara-brisken" (det "tok fyr" i den snøgg-sinna).

Nyttig bålbreuning.

Halvt som ei fyregjerd og halvt som ei verjeråd må ein sjå på bålbreuning til vern mot udyr (bjørn iser). Dette var ikkje så lite i bruk i gamal tid.

For lang tid sidan var det - på somme stolslag i alle fall - skikk at krølara låg ute på stolsvollen eller stolstroda om natta, dei hadde ikkje fjøs på stolane (dei bakk kvar ke ved selveggen eller inne i skjølet med dei mjølka heune). Når det lei på somme maren, og kveldane vert mørke, kunde det at villdyra (bjørnen som oftast) våga seg like inn på setervollen. (Mindre eller høytliggjande setrar hadde ikkje setervollen inngjerdt). For å skremma udyra, kunde dei så bål ute på vollen, når det lei ut på kvelden. (Beskrivar mi - f. 1848 - fortalde at dei nytta denne råda i heunar barndom - serlyg ein sommar då ein bjørn heldt til på dei kantane.

Bålbreuning til vern mot frost høyrde eg omtale i min barndom, men somrene var så varme at det - med eg var smågut - var turvande med bål.

Ved arbeid i skogen (h. d. ved lauring), gjorde dei opp varmar til matlagings, som regel vert det berre til kaffi koking.

Dei kunne også gjøre opp bål til å varme seg ved (ved timberhogging, fløyting, fishing, moseauking o. e. arbeid).

Skikken i dag.

Dei gamle skikkane (befor brenning) er borte. I staden har skikken med å brenne ~~sk~~ alsok-bål teke seg opp. Men det er ferierande byfolk som har byrja med dette. Om alsok-bål var i bruk i gamal tid i mi heimbygd, veit eg ikkje. Men det er i alle fall ingen samanheng mellom eventuell gamal alsok-bålbrenning og den nyare skikken.

14-12-59.

Ole Rudvin